

OD GLADI DO ANOREKSIIJE (I NATRAG)

Razgovor sa Željkom Jelavić, muzejskom savjetnicom, voditeljicom muzejske edukacije u Etnografskome muzeju Zagreb.

MIRNA PETAK □ H-alter*, Zagreb

IM 54, 2023.
POGLEDI, DOGAĐAJI, ISKUSTVA
VIEWS, EXPERIENCES, EVENTS

sl.1.-9. Izložba *Lica gladi*, Etnografski muzej Zagreb
Fotodokumentacija: Etnografski muzej, Zagreb (Nina Koydl)

Inspirativnom izložbom *Lica gladi*, postavljenoj u Etnografskome muzeju u Zagrebu, obrađena je povijest globalnog problema gladi s prikazom pojedinih aspekata koji se manifestiraju u suvremenoj kulturi. Iako je riječ o osnovnome ljudskom pravu na hranu, njezina (ne)dostupnost, zalazeći u nepregledan niz (bio)etičkih rasprava, postavlja goleme izazove čovječanstvu. U tri cjeline postava autorice izložbe dr. sc. Tanja Kocković Zaborski iz Etnografskog muzeja i dr. sc. Melanija Belaj s Instituta za etnologiju i folkloristiku otkrile su različite uzroke toga sveprisutnog kulturnog konstrukta – uz ekonomske i političke razloge, najveći su uzrok gladi ratni sukobi (*što se primjećuje i na ukrajinskom primjeru* i izravnom utjecaju tog rata na preraspodjelu dobara i na mijene u gospodarskom profilu svijeta). Usporedno je aktualizirana i tematika borbe s tim fenomenom, a mi smo, ponukani segmentom izložbe posvećenom gladi i tijelu – u kojemu je naglasak na samonametnutoj gladi i poremećajima prehrane – odlučili obraditi tu nedovoljno zastupljenu temu u medijskome i javnom prostoru. Muzej se tijekom trajanja izložbe u Zagrebu (22. rujna 2022. – 4. lipnja 2023.) uključio u edukaciju o tim pitanjima te je uz iscrpan popratni program osmišljena i javnozdravstvena kampanja RemekTijelo, u suradnji sa stručnjacima Dnevne bolnice za poremećaj prehrane H(RANA) Klinike za psihijatriju Sveti Ivan u Zagrebu radi prevencije poremećaja prehrane u najranjivijoj skupini – među adolescentima.

Kako bismo dodatno upozorili javnost o ekspanziji pandemije poremećaja prehrane, razgovarali smo sa Željkom Jelavić, muzejskom savjetnicom i voditeljicom muzejske edukacije Etnografskog muzeja zaduženom za kreiranje edukativnih muzejskih programa.

U etnoantropološkoj raspravi o praksama i kolektivnoj patologiji *Homo consumericus* (ili Frommova *Homo consumensa* jer se uz te termine u društvenim znanostima rabi i pregršt drugih termina u službi kritike neodrživosti sustava u kojemu živimo), dotaknut ćemo se – više ignorirane nego zaboravljene – društvene ukorijenjenosti tih problema. Rasvjetljavajući kulturne simbole i značenja u pojavnosti poremećaja hranjenja, Željka Jelavić osvrnula se i na zabrinjavajuće lokalne okolnosti, u kojima je samo unutar granica Hrvatske „zapelo” oko 40 tisuća osoba te je bilo neizbježno načeti i značenje rodne dimenzije u kontekstu nastanka i (društvenog) kultiviranja tih bolesti.

Stoga se to zanimljivo transdisciplinarno područje, koje tek treba sustavno istražiti, u nastavku analizira na primjeru ženskog tijela (i njegove skeletizacije). U uzburkanome moru feminističkih razglabanja o rodnoj utemeljenosti poremećaja prehrane (npr. propituje se univerzalno iskustvo žena, dekonstruira se pojam ženstvenosti za koji se smatra

Izložba *Lica gladi*, Etnografski muzej Zagreb

Izložba je bila otvorena od 22. rujna 2022. do 4. lipnja 2023.

Autorice izložbe su:

dr.sc. Tanja Kocković Zaborski, Etnografski muzej i dr.sc. Melanija Belaj, Institut za etnologiju i folkloristiku.

Autor vizualnog identiteta i likovnog postava:

Studio Bilić Müller

da je glavni dio problema i sl.) i ovaj je intervju dragocjeno polazište za cjelovitije shvaćanje nepredvidive dinamike *ethosa* „uhajpanog“ (potrošačkog) društva.

MIRNA PETAK: U narativima društva obilja i mijenama pri ontološkom planu u odnosima prema tradicijskome – uz urbanizaciju i tehnologizaciju – kompleksan sustav industrijske proizvodnje kontinuirano stvara nove nejednakosti. Unatoč tome što se nesigurnost u opskrbi hranom od 2021. znatno povećava – prema recentnim statistikama, gladuje više od 10 % svjetske populacije (gotovo milijarda ljudi), pri čemu su najteže pogođene zemlje u Africi (FAO, 2022.) – svake godine više od trećine ukupne količine hrane proizvedene u svijetu završava u smeću (FAO, 2011.). Kako komentirate koegzistenciju takvih i sličnih ekstrema koji koreliraju s pojavnosti poremećaja prehrane u svakodnevicu?

ŽELJKA JELAVIĆ: Živimo u vremenu ekstrema. Iako živimo u dijelu svijeta s dostupnim izvorima hrane, sve više stanovnika Hrvatske gladuje. Statistike pokazuju da je svako peto dijete u nas u riziku od siromaštva. Upravo su zbog toga profesorice s Pravnog fakulteta u Zagrebu pokrenule inicijativu *Pravo svakog djeteta na školski obrok* te su nakon dvije godine zagovaranja postigle da je vlada odlučila financirati besplatni obrok za svu djecu u školi. Broj korisnika pučkih kuhinja znatno se povećava. Suprotno tome, stanovnici Hrvatske su najdeblji u Europi, iza nas su stanovnici Malte te Češke, Mađarske i Rumunjske. Više je međusobno isprepletenih uzroka koji povezuju debljinu i društva s velikim jazom između bogatih i siromašnih: puno je pretilih među siromašnima. Naša su djeca na dnu europske ljestvice po konzumaciji voća i povrća, koje je skuplje od slatkiša i industrijski prerađene hrane.

Posljednjeg desetljeća pretilost je najučestalija u zemljama bivšega socijalističkog bloka. Razloge treba tražiti u ekonomskim, društvenim i političkim promjenama. Riječ je o brzim promjenama u načinu života i rada, dostupnosti proizvoda i hrane koji prethodno nisu bili dostupni, a konzumerizam i globalni potrošački trendovi uvjetovali su razvoj debljine među najširim slojevima stanovništva. Iako je, općenito gledajući, stanovništvo Europske unije prekomjerne tjelesne težine, bogatije zapadne zemlje imaju niži postotak debelih stanovnika, kao i onih ugroženih gladu.

Prije ekspanzije potrošačkog društva tradicionalna se prehrana temeljila na sezonski uzgojenom povrću i žitaricama, meso je na jelovniku bilo uglavnom za blagdane, šećera gotovo i nije bilo, mast se vrlo umjereno upotrebljavala. Iako hrane nije bilo u obilju kao danas, naši su predci jeli upravo onako kako preporučuju nutricionisti – uravnoteženo, a kretali su se mnogo više od nas.

Danas se društvena polarizacija produbljuje jer su skuplje namirnice, one uzgojene u ekološki prihvatljivim uvjetima, dostupne samo bogatijim osobama, dok se siromašniji bore s nedostatkom hrane i debljinom. Društvo treba težiti ublažavanju i dokidanju ekonomskoga i socijalnog raslojavanja, osiguravanju opće dostupnosti zdravih načina prehrane, kao i poticanju uravnoteženoga individualnog odnosa prema hrani. Duboki jaz između bogatih i siromašnih upućuje i na to da nam je društvo zaista bolesno. Može li se sinergijskim učinkom javnih politika pridonijeti ozdravljenju društva?

MIRNA PETAK: Lokalnim vlastima očito nije prioritet pokretanje promjena u smjeru prehrane održivosti. Kako interpretirati izostanak političkoga i institucionalnog djelovanja u tom smislu?

ŽELJKA JELAVIĆ: Najveći je problem neusklađenost javnih politika, obrazovnih i zdravstvenih, te izostanak prevencije. Nema kontinuiteta, svaki novi ministar ima svoju ideju što napraviti – svaki krene s neakvom reformom, a nijedna nije do kraja realizirana. Obrazovni se sustav presporo mijenja, relativno se malo pozornosti pridaje edukativnim programima usmjerenima na njegovanje zdravih navika, a tjelesne aktivnosti u školi svedene su na minimum.

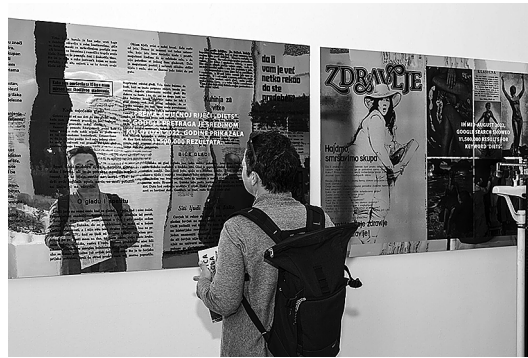
U 30 godina hrvatske samostalnosti javno se zdravstvo postupno urušavalo, pa su blijedile i ideje Andrije Štampara koji je inaugurirao tip javnog zdravstva utemeljen na prevenciji i edukaciji. Rezultat toga jest da smo danas najdeblji u Europi i da se najmanje krećemo te da u velikom broju umiremo od kardiovaskularnih bolesti. To bismo uvelike mogli spriječiti – zemlje poput Finske ili Velike Britanije, koje su dulje vrijeme provodile preventivne programe, uspjele su smanjiti smrtnost u različitim populacijama za čak 44, pa sve do 76 %.

MIRNA PETAK: Anoreksija, bulimija i kompulzivno prejedanje tri su najzastupljenija poremećaja prehrane u Hrvatskoj. Kako raditi na prevenciji kada je u pojedinim situacijama uistinu teško uočiti da netko boluje od tih poremećaja?

ŽELJKA JELAVIĆ: Uz javne edukativne programe nužno je imati dobro razvijenu mrežu stručnjaka u školama i ostalim institucijama. S problemima hranjenja susreću se već djeca od devet ili deset godina, što je zastrašujuće. Mnogo je problema i pitanja: koliko u obrazovnom sustavu imamo stručnjaka koji bi se time mogli baviti; kako organizirati komunikaciju između škole, roditelja i zdravstvenih ustanova; koliko uopće imamo stručnjaka specijaliziranih za poremećaje hranjenja...? Treba biti vrlo iskusan da bi se prepoznalo o čemu je riječ te razmotriti kakvi su odnosi u obitelji i/ili školi. Mladi malo kad dobiju potporu okoline jer osobe oko njih često ne prepoznaju problem. Usto se teško otvaraju, pa valja uložiti mnogo vremena i energije u razgovore i prepoznavanje problema. Često nemamo potpunu sliku i zato što nema koordinacije između škole i zdravstvenih stručnjaka.

MIRNA PETAK: U suradnji s Klinikom za psihijatriju Sv. Ivan uspješno ste integrirali različite sektore izložbe, a uz informiranje profesora i suradnika, naznačena je i nova era u implementiranju preventivnog pristupa.

ŽELJKA JELAVIĆ: Vršnjačka edukacija ima veliku važnost jer se poruke dobivene od vršnjaka i prijatelja drugačije čuju nego poruke i savjeti odraslih. Naša izložba poslužila je kao početna točka za okupljanje zainteresiranih mladih osoba koje nakon Male škole prevencije poremećaja hranjenja mogu djelovati u svojim prijateljskim grupama i školi, gdje će nastaviti raditi pod mentorstvom iskusnijih liječnika i studenata medicine. Program radionica vodile su stručnjakinje i stručnjaci Dnevne bolnice za poremećaje hranjenja H(RANA), a cilj im je bio naučiti bolje upoznati i razumjeti sebe i svoj odnos prema tijelu, emocijama, hrani, očekivanjima okoline i sebe samih te shvatiti odnos prema vršnjacima i slikama tijela koje im se predstavljaju u medijima.

MIRNA PETAK: Uz transdisciplinarni pristup znanju, aktivni ste u inkluziji socijalno marginaliziranih skupina, a izložbom je istaknuta važna (društvena) zadaća Muzeja – potenciranje kritičkog mišljenja, posebice u djece i mladih (Jelavić, u: Bertek, 2017.). Recite nam nešto više o tome.

ŽELJKA JELAVIĆ: Na izložbu *Lica gladi* srednjoškolci su dolazili u većem broju nego inače. Obično je motivacija za dolazak relativno niska – osnovni uzrok što se muzeji ne iskorištavaju kao vrijedan resurs za učenje jest neadekvatan sinergijski učinak obrazovne i kulturne politike. U Etnografskome muzeju trudimo se premostiti taj jaz organiziranjem javnih predavanja i prezentacija, pri čemu je baš ova izložba stvorila prostor za takvu vrstu pristupa kojim je postavljen niz pitanja, iako sama izložba nije nudila gotove odgovore. Na radionicama je – osim proučavanja shvaćanja okoliša i društva, zajedno s klimatskim promjenama i proizvodnjom hrane – poticala i kreativnost polaznika. Otkrili smo što činiti s ostatcima hrane, kako ih s još nekim dodatcima pripremiti kao novo jelo – jer se prema hrani treba odnositi s poštovanjem, ne možemo je olako bacati. Dakle, interdisciplinarno smo širili priču, a posjetiteljima se otvorila mogućnost da unesu pozitivne promjene u vlastite živote.

MIRNA PETAK: Koliko je zapravo problematična komercijalna eksploatacija pojma *zdravlje*?

ŽELJKA JELAVIĆ: Danas cvjeta tržište tzv. zdrave hrane, na kojemu se okreće velik novac. Globalizacija je u naše trgovine donijela proizvode koji su nam bili nepoznati poput chia sjemenki ili aronije. Zbog skupoće te su namirnice dijelu stanovnika potpuno nedostupne. Nasuprot njima, pojedinci su opsjednuti time da moraju jesti baš tu vrstu namirnica jer se reklamiraju kao zdrave i poželjne. Prodaju se i proizvodi koji će osigurati željeni standard ljepote, pri čemu su često kategorije ljepote prekodirane u kategoriju zdravlja. Marketinški ih je vrlo korisno zamijeniti jer je zdravlje neupitna kategorija – o tome se ne pregovara, svi želimo biti zdravi. Pod sloganom zdravlja nudi se gomila dodataka prehrani, koji uopće nisu potrebni ako se uravnoteženo hranimo.

Prema rodnom aspektu, idealom ljepote više su opterećene žene. Često se taj ideal izjednačava s mladošću, a mladost se održava napornim vježbanjem. Golemo je područje bujajuće industrije medicinske kozmetike i kirurgije koje obećavaju lijepo, mlado tijelo, bez obzira na to imate li 30 ili 70 godina. Mnoge žene, pa i muškarci, zaziru od razgovora o starenju i starosti jer se starost najčešće povezuje s nemoći, tako da su starost i starenje u konzumerističkom svijetu postali svojevrsni tabu.

sl.10. Predstavljanje kampanje RemekTijelo profesoricama

sl.11. Autorsko vodstvo za profesorice

sl.12. Web-vizual Mala škole prevencije poremećaja hranjenja i javnozdravstvene kampanje „RemekTijelo“

MIRNA PETAK: Bismo li onda – u kontekstu (hiper)komercijalizacije tijela – mogli anoreksiju (a možda i druge slične bolesti) shvatiti kao (simboličnu) opterećenost upravo tom tjelesnošću?

ŽELJKA JELAVIĆ: Sva su istraživanja pokazala da je u nas mentalno zdravlje nacije generalno ugroženo te da su osobito ranjiva skupina učenici. Kontroliranjem unosa namirnica želi se uspostaviti kontrola nad tijelom, pri čemu anoreksija ima svoju povijest: podsjetimo se isposničke anoreksije i izglednjivanja pojedinih viših klasa koje su težile idealu mršavosti, slično današnjem paradoksu da su ljudi koji imaju dovoljno hrane opsjednuti time kako ne jesti. No unatoč učestalosti, anoreksija ostaje teško prepoznatljiva – kako unutar obitelji, tako i unutar sustava, baš zbog te nepovezanosti, ali i zbog medijskog promoviranja hedonističkog tipa života, orijentiranoga isključivo na izgled, pa je teško jednoznačno odgovoriti na to pitanje.

Djevojčice su izloženije riziku jer se u potrošačkom društvu, budući da je ono u osnovi patrijarhalno, na žene gleda kao na seksualne objekte. Marketing se koristi idealiziranim ženskim tijelom kao mamcem za kupce. U reklamama se često pojavljuje izrazito pornografizirani sadržaj. Žensko se tijelo jednostavno promatra kao nešto čime se može raspolagati po želji, a mnoge žene nisu ni svjesne da pristankom na određene modele ponašanja zapravo podržavaju tu kulturu.

Rodni stereotipi definiraju muškarce kao one koji osiguravaju materijalne uvjete za obitelj, dok bi žene trebale biti ljepotice, uvijek na usluzi i spremne ispuniti ono što se od njih traži, uglavnom vezano za njegu i brigu. Obično ih se prosuđuje isključivo na temelju fizičkog izgleda, pa dosezanje ideala tjelesne ljepote postaje primarni cilj – to je jedini način na koji se žene prepoznaju kao realizirane osobe, dok u patrijarhatu za muškarce izgled nije takvo opterećenje. U skladu s tim, i rad žena procjenjuje se na temelju njihova izgleda. Je li žena vrsna u poslu koji obavlja, često neće biti najvažnije, ali će se komentirati njezin izgled. Odličan su primjer pjevačice: vječno se razglaba o njihovom izgledu. Istraživanja diljem svijeta pokazuju da pretili ljudi nerijetko bivaju okarakterizirani kao lijeni i nemarni te da zato teže dobivaju posao.

MIRNA PETAK: Pojmove debljine i mršavosti ne možemo odvojiti od politike (Jelavić, 2023.). Objasnite nam, molim vas, kako disciplinirano žensko tijelo postaje lokus društvene kontrole.

ŽELJKA JELAVIĆ: Sprega između patrijarhata i kapitalističkog društva dovodi do toga da su žene neprestano komificirane, a s obzirom na to da se one najčešće smatraju kategorijom robe za potrošnju u vlasništvu muškaraca, feministkinje su uočile da se baš putem ženskih tijela učestalo i provodi opresija. Stavljanje fokusa na izgled tijela, u smislu individualne opsjednutosti ljepotom, može se protumačiti kao jedan od oblika držanja žena u subordiniranom položaju. Kako Naomi Wolf ističe, dijete su najmoćnije oruđe za ušutkavanje žena – dajte ženama da se bave uljepšavanjem i prehranom i one se neće baviti društvenim problemima. Marginalizacijom i udaljavanjem iz političke arene bivaju manje opasne kao politički subjekti i bivaju eliminirane kao potencijalne remeteljice patrijarhalnog ustroja. One koje su u povijesti činile iskorake i rušile barijere nerijetko su bile neprihvaćene i izopćene iz svoje sredine.

MIRNA PETAK: Imperativ mršavosti, zajedno s drugim konzumerističkim trendovima, dodatno se potiče putem medija (Nasser, i sur., 2001., prema Balabanić Mavrović, 2022.). Recite nam nešto više o ulozi koju mediji imaju u percepciji tijela i u formiranju društveno poželjnog izgleda u našoj kulturi.

ŽELJKA JELAVIĆ: Elementi popularne kulture konstantno se reproduciraju u stvarnosti, a utjecaj imaju oni s većom financijskom moći za kreiranje svojih kampanja. Mršavost nije fenomen od jučer. Pogledajmo samo kako se u 20. stoljeću putem medija razvijao taj marketinški pristup – primjerice, u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata, kada je ekonomija bila prilično uništena i nestabilna, tijela promovirana u medijskom prostoru ipak su bila nešto drugačija. U zapadnjačkim kulturama ideal je mišićavo i snažno tijelo, stoga se i sve veći broj muškaraca danas ne osjeća dobro u svom tijelu jer ni oni više ne ispunjavaju nametnute standarde ljepote.

Da bi se uklopili u društvo, mladi posežu za aktivnostima koje će im priskrbiti status poželjnih, a to može biti i težnja da budu (super)mršavi. Pritom ne smijemo zanemariti utjecaj društvenih mreža preko kojih se forsira vježbanje. Tjelovježba sama po sebi nije problematična – osim ako je rezultat socijalnog pritiska. Mladi su pod velikim pritiskom društvenih mreža i onoga što im se u virtualnom svijetu servira kao stvarnost. Zato je važno kritičko mišljenje koje se, među ostalim, može kultivirati i u muzejima – na radionicama s adolescenticama i tinejdžericama do izražaja dolaze karakteristike poput suosjećajnosti, povjerenja ili spremnosti pružanja ruke nekome u nevolji, a te kategorije nisu nužno u korelaciji sa seksualiziranim ženskim tijelom ili pak sa supermršavim i/ili mišićavim tijelom.

MIRNA PETAK: Transmisija kulturnog kapitala ostvaruje se i sustavom formalnog školovanja. U priručniku za analizu rodni stereotipa *Uostalom, diskriminaciju treba dokučiti!* (2004.) Centra za ženske studije raspravljalo se i o ulozi udžbenika u procesima diskriminacije: u njima su žene mnogo manje zastupljene od muškaraca, i to u više dimenzija, što su potvrdila i druga znanstvena istraživanja (Baranović, 2000.; Polić, 1986.), a reproduciraju se i patrijarhalne vrijednosti iznikle iz tradicijskih tekovina. Što je s inkorporacijom feminističkih teorija u domeni obrazovanja?

ŽELJKA JELAVIĆ: Hrvatskoj treba snažan potisak da se prihvati feministička perspektiva. Vlada bi morala voditi više brige o rodno osjetljivim politikama – potpisan je niz međunarodnih dokumenata usmjerenih na promicanje jednakosti spolova, no u praksi se ne primjenjuju. Sustavno svjedočimo repatrijarhalizaciji našeg društva – počevši od muškaraca što klečeći mole za čednost žena do toga da je nasilje protiv žena generalno u porastu i da raste broj femicida. Tu je i moment *staklenog stropa* – na najvišim pozicijama najčešće nema žena. Tijekom kampanje o ravnopravnosti spolova u udžbenicima upozorile smo na to da su djevojčice najčešće prikazane u položaju koji odražava skrušenost i kao pasivne, dok su dječaci aktivni, trče i sl. Kompletan feministička kritika usmjerena je na to da se uspostavi subjektivitet žena kao ravnopravan subjektivitetu muškaraca.

Važno je naglasiti da se upravo zbog feminističkih propitivanja nametnutih standarda ljepote pomalo podiže svijest o tome, a rješenje je da žene odlučuju same za sebe. To se može činiti vrlo jednostavnim, no nije lako izaći iz *mindseta* koji vam propisuje kako je vrlo važno da budete ljepi, da što manje govorite i da ugađate nekome drugom. Smatram da u tom smislu ima određenog prostora za poboljšanja, pogotovo u sferi javnih politika, uključujući onu obrazovnu, no u sadašnjem trenutku to je samo utopijska želja.

Primljeno 13. lipnja 2023.

IZVORI

1. Beck, B., N. Govedić. „Razgovor Željka Jelavić – Između Albanije i Hollywooda: tijelo Hrvatica”. *Zarez*, 28. veljače 2002. http://www.womenngo.org.rs/sajt/sajt/saopštenja/razgovori/zeljka_jelavic.htm (pristupljeno 18. svibnja 2023.).
2. Balabanić Mavrović, J. *Sociološki aspekti tijela, prebrane i očekivanja rodni uloga kod žena oboljelih od poremećaja hranjenja*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2022.
3. Portal *Zdravlje*. „Prevenција poremećaja hranjenja Klinike Sv. Ivan i Etnografskog muzeja”. *Health media solution d.o.o.*, 2022, 11. <https://portalzdravlje.hr/prevenција-poremećaja-hranjenja-klinike-sv-ivan-i-etnografskog-muzeja/> (pristupljeno 13. svibnja 2023.).
4. Food and Agricultural Organization of the United Nations (FAO). *Global Food Losses and Food Waste*. Rim: FAO, 2011.
5. FAO, IFAD, UNICEF, WFP, WHO. *The State of Food Security and Nutrition in the World 2022. Repurposing food and agricultural policies to make healthy diets more affordable*. Rim: FAO, 2022.
6. Bertek, T., Željka Jelavić. „Muzeji trebaju poticati kritičko mišljenje i neformalno učenje”. *Vox Feminae*, 2017, 12. <https://voxfeminae.net/kultura/zeljka-jelavic-muzeji-trebaju-poticati-kriticko-misljenje-i-neformalno-ucenje/> (pristupljeno 7. svibnja 2023.).
7. Jelavić, Ž. „Konzumerizam, glad i tijelo”. U: Kocković Zaborski, T. *Lica gladi: sit gladnom ne vjeruje*. Zagreb: Etnografski muzej, Institut za etnologiju i folkloristiku, 2023, 82-88.
8. Jelavić, Ž. „Jesu li žene ravnopravne u obrazovanju”. U: Barada, V. i Jelavić, Ž. *Uostalom, diskriminaciju treba dokinuti!* Zagreb: Centar za ženske studije, 2004, 33-44.
9. Baranović, B. *'Slika' žene u udžbenicima književnosti*. Zagreb: IDIZ, 2000.
10. Polić, R. 1986. „Povijesni sukob mitova o ženskoj emancipaciji”. *Žena* 44 (5): 73-88.

FROM HUNGER TO ANOREXIA AND BACK. A TALK WITH ŽELJKA JELAVIĆ

The inspiring exhibition *Faces of Famine*, put on in the Ethnographic Museum in Zagreb took up the history of the global hunger problem with a depiction of particular aspects that are manifested in contemporary culture.

Although food is a basic human right, its accessibility, or the reverse, getting into the vast procession of bio-ethical debates, places huge challenges in front of humanity. In the three units of the set-up, the authors of the exhibition, Dr Tanja Kocković Zaborski of the Ethnographic Museum in Zagreb and Dr Melanija Belay from the Institute for Ethnology and Folklore threw light on various causes of this omnipresent cultural construct, for in concert with economic and political reasons, the biggest cause of hunger is war (which can be seen in the example of Ukraine and the direct effect of his war on the redistribution of goods and changes in the business profile of the world). Treated concurrently is the theme of the fight against this phenomenon, and we, prompted by the segment of the exhibition devoted to hunger and the body - in which the emphasis is placed on self-imposed hunger and eating disorders – decided to take up this theme, which is insufficiently covered in the media and public space.

While the exhibition was on, from September 22, 2022, to June 4, 2023, the museum became involved in education about these issues and with an exhaustive side-programme, a public health campaign called RemekTijelo [a coinage incorporating “masterpiece” and “body”] was devised, in association with experts from the Day Clinic for eating disorders called H(RANA) [a coinage combining food and wound] of the Sveti Ivan Psychiatry Clinic in Zagreb for the sake of the prevention of eating disorders among adolescents, the most vulnerable group.

Prompted by the segment of the exhibition devoted to hunger and the body (the emphasis being placed on eating disorders) we spoke about the alarming situation in Croatia with Željka Jelavić, museum adviser and head of museum education in the Ethnographic Museum in charge of creating educational museum programmes. Anorexia, bulimia and compulsive over-eating are the most frequently found eating disorders, and in the context of the origin and (social) cultivation of these sicknesses we inevitably had to broach the importance of the gender dimension. This interesting trans-disciplinary area was analysed according to the example of the female body – and its skeletisation.

sl.13. Priče o hrani Maje Žanko

sl.14. Dipleme za polaznice Male škole prevencije poremećaja hranjenja

sl.15. Željka Jelavić, muzejska savjetnica, voditeljica muzejske edukacije u Etnografskom muzeju Zagreb.

Snimio: Grgur Žučko (privatna arhiva)

*NAPOMENA

Članak je objavljen 6. lipnja 2023. na portalu H-alter <https://h-alter.org/ljudska-prava/od-gladi-do-anoreksije-i-natrag/> u sklopu projekta *Vladavina prava* koji sufinancira Agencija za elektroničke medije (Fond za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija).

Zahvaljujemo Uredništvu portala na mogućnosti da objavimo razgovor Mirne Petak s kolegicom Željkom Jelavić, muzejskom savjetnicom, voditeljicom muzejske edukacije u Etnografskom muzeju Zagreb.